

**การทำน้ำตาลโตนดในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี: การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
วัฒนธรรม การปรับตัว สู่แนวโน้มการประกอบอาชีพ**

**Sugar Production from Palmyra Palm in Banlad District, Petchburi Province:
Socio-Cultural Changes, Adaptations to Occupational Trends**

ดร. สุวิมล อังควานิช¹

นภสมน นิจรรย์คร²

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่มีต่ออาชีพการทำน้ำตาลโตนดในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ศึกษาการปรับตัว ความต้องการด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจและการสนับสนุนทางสังคม รวมทั้งวิเคราะห์แนวโน้มการคงอยู่ของอาชีพดังกล่าว

ประชากรในการศึกษาประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้อง 5 กลุ่ม สุ่มตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง 50 คน ผู้วิจัยและคณะเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพการประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโตนด ในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี พบว่า อำเภอบ้านลาด ประกอบด้วย 18 ตำบล 115 หมู่บ้าน ผู้ประกอบอาชีพดังกล่าว 291 คน

¹อาจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

²อาจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโตนด พบว่า อาชีพการทำน้ำตาลโตนดแบบดั้งเดิมมีแนวโน้มลดลง เพราะถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและยังมีมิติอื่น ๆ มาร่วมอธิบายรวมเป็น 4 มิติ มิติแรกด้านสภาพนิเวศ มิติที่สองด้านสังคมวัฒนธรรม มิติที่สามด้านเศรษฐกิจ มิติที่สี่ด้านการศึกษา

3. การปรับตัว ความต้องการด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ รวมทั้งการสนับสนุนทางสังคมของผู้ประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโตนด พบว่า เกษตรกรมีการปรับตัวโดยลดการทำน้ำตาลโตนด แต่เพิ่มการทำนา พยายามใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ปรับวิธีการผลิตโดยแยกการผลิตเป็นทำน้ำตาลโตนดแท้ที่ราคาแพงกับทำน้ำตาลหลอมที่มีราคาถูกสอดคล้องกับความต้องการของตลาด

4. แนวโน้มการคงอยู่ของอาชีพการทำน้ำตาลโตนด พบว่า การทำน้ำตาลโตนดแบบดั้งเดิมโดยใช้ผลผลิตน้ำตาลที่ได้จากต้นตาลที่ขึ้นตามหัวไร่ปลายนา ยังคงอยู่ แต่มีปริมาณลดลง และอาจจะหายไปในเวลาอีกไม่เกิน 30 ปี มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีและภูมิปัญญาบางส่วน การทำน้ำตาลโตนดจากสวนตาลในอนาคตมีแนวโน้มพัฒนาสู่ธุรกิจการเกษตรแบบครบวงจรข้ามชาติ

คำสำคัญ: การทำน้ำตาลโตนด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม การปรับตัว แนวโน้ม การประกอบอาชีพ

Abstract

This qualitative research aims at studying the socio-cultural changes in the occupation of producing sugar from palmyra palm in Banlad District, Petchburi Province; it studies people's adaptation, technological needs, economics, and social support, including the analysis of the trend to continue in this occupation.

The demographic profile of the sample comprises five groups of people. Fifty people were chosen using the method of snowball sampling. The researchers and the staff collected the

data during the field trip using in-depth interview and having conversations with members of the focus group together with participation and non-participation observations.

The findings are as follows:

1. Regarding the production of palmyra palm sugar in Banlad District, Petchburi Province, it was found that Banlad District consists of 115 villages in 18 sub-districts. Only 291 people have the occupation of producing sugar.

2. Regarding the effects of socio-cultural changes on the occupation, it was found that the traditional way of producing palmrya palm sugar has declined because of the socio-cultural changes totally four dimensions. The first concerns the ecological dimension. The second concerns the socio-cultural dimension. The third concerns the economic dimension. The fourth concerns the educational dimension.

3. As for adaptation, the technological and economic needs, and the social support, the findings were that the farmers lower the palmyra palm sugar production and increase the rice farming production; they also try to apply modern technology; they adjust the production by launching the less expensive melt sugar in place of the genuine and more expensive palmyra palm sugar production.

4. Regarding the trend to preserve palmyra palm sugar production, the findings indicate that the traditional way of production using the raw material from the palm grown in their rice fields at the end of the farm plot is decreasing and may disappear within the next 30 years. The traditional way of production has been adjusted by applying some technology and local wisdom. The sugar production from the palmyra palm plantation is likely to develop into a multinational agribusiness in the future.

Keywords: Sugar Production from Palmyra Palm, Socio-Cultural Changes, Adaptations, Occupational Trends

บทนำ

ประเทศไทยมีลักษณะทางกายภาพและภูมิอากาศอยู่ในเขตร้อน (Tropical Zone) ที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออกเฉียงเหนือ ลมมรสุมทั้งสองนี้ได้นำฝนมาตกและทำให้เกิดความชุ่มชื้นในพื้นที่ของประเทศไทย ซึ่งเป็นการเอื้ออำนวยให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการทำอาชีพทางการเกษตร เช่น การทำนา ทำไร่ ทำสวน (ทรงศรี สนธิทรัพย์, 2533, หน้า 1) โดยเฉพาะการทำนา ซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนไทยและพบว่าตามหัวไร่ปลายนาจะมีไม้ยืนต้นที่ขึ้นอยู่ตามคันนาและเกษตรกรได้อาศัยประโยชน์จากต้นไม้ชนิดนี้ในการอุปโภคและบริโภคมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งรู้จักกันดีว่าเป็นต้นตาลโตนด ต้นตาลโตนดมักเป็นพืชที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ มีอยู่ทุกจังหวัดของประเทศไทย แต่จังหวัดที่มีต้นตาลโตนดมากที่สุดคือ จังหวัดเพชรบุรี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลผลและจดหมายเหตุ, 2544, หน้า 137)

ต้นตาลโตนดในจังหวัดเพชรบุรีมีจำนวนมากในอดีต แต่ปัจจุบันจากสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่

เปลี่ยนแปลงไป ได้ส่งผลต่อการลดจำนวนต้นตาลโตนดรวมทั้งมีแนวโน้มการขาดการสืบทอดทางอาชีพที่เป็นวัฒนธรรมหลักของจังหวัดคือ การทำน้ำตาลโตนด

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทยปรากฏชัดเจนเริ่มจากการที่ประเทศไทยได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จนถึงสิ้นสุดแผนฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) เป็นเวลาเกือบ 50 ปี ผลที่ได้จากการพัฒนาทำให้เกษตรกรไม่ได้รับการพัฒนาอย่างที่คาดหวัง เป็นการขยายช่องว่างระหว่างชนบทกับเมือง ช่องว่างระหว่างรายได้ของคนรวยกับคนจนยิ่งขยายออกห่างกันไป

จังหวัดเพชรบุรีได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศทำให้ประชาชนได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีการอพยพย้ายถิ่นตามกระแสความต้องการแรงงานในเมืองใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะอาชีพจากเกษตรกรไปเป็นแรงงานในภาคบริการมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัย

หนุ่มสาว นอกจากการละทิ้งถิ่นฐานแล้ว ส่วนหนึ่งมักขายที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นที่ไร่ที่นาที่ได้รับมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษแล้วนำเงินไปลงทุนในอาชีพอื่นตามกระแสนิยม วิฤทธิการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการสืบทอดอาชีพทำน้ำตาลโตนดซึ่งมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของจังหวัด

ผลจากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า พื้นที่ปลูกต้นตาลโตนดโดยเฉพาะในลักษณะเป็นพืชเชิงเดี่ยวเหมือนกับการปลูกสวนมะพร้าวยังไม่ค่อยชัดเจน เพิ่งจะเริ่มที่อำเภอบ้านลาด และที่สำคัญที่ดินคงตาลถูกกว้านซื้อไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น เช่น เป็นที่อยู่อาศัย โรงงาน รีสอร์ท และสนามกอล์ฟ ขณะเดียวกันคนรุ่นหลังไม่มีการปลูกต้นตาลเพิ่มหรืออาจปลูกเพิ่มเติมในจำนวนที่น้อยมาก จากภาวะดังกล่าวจึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้อาชีพทำน้ำตาลโตนดอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่ยั่งยืน หากไม่ได้มีการศึกษาวิจัยอย่างจริงจังเพื่อหาวิธีการสืบสานอาชีพอย่างชัดเจน วัฒนธรรมการประกอบอาชีพที่ดั้งเดิมและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเพชรบุรีอาจเหลือเป็นเพียงตำนานการทำน้ำตาลโตนด

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพการประกอบอาชีพ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีต่ออาชีพการทำน้ำตาลโตนด ในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อศึกษาการปรับตัว ความต้องการด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ รวมทั้งการสนับสนุนทางสังคมของผู้ประกอบอาชีพทำน้ำตาลโตนด ในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
3. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการคงอยู่ของอาชีพทำน้ำตาลโตนด ในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) หลังจากการสำรวจด้านพื้นที่เป็นเบื้องต้น ประชากรในการศึกษา ได้แก่ เกษตรกรผู้ประกอบอาชีพทำน้ำตาลในเขตอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ผู้ค้าส่งค้าปลีก รวมทั้งมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำตาลโตนด ผู้นำชุมชน ข้าราชการท้องถิ่นและนักวิชาการศึกษา

ที่เกี่ยวข้อง เลือกตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) จากประชากรที่ศึกษาในแต่ละกลุ่ม ประกอบด้วยผู้ประกอบการอาชีพทำน้ำตาลโตนด จำนวน 20 ราย ผู้ค้าส่งค้าปลีก 10 ราย ผู้นำชุมชน 10 ราย ข้าราชการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและนักวิชาการศึกษา 10 ราย รวมทั้งสิ้น 50 ราย

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) ในด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย และด้านวิธีการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล การสรุปอุปนัย การเปรียบเทียบเหตุการณ์ การวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์เพื่อสรุปสาเหตุและผล

ผลการวิจัย

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในท้องที่อำเภอบ้านลาด

จังหวัดเพชรบุรี เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและไม่มีที่สิ้นสุด Soja และ Tobin (1977) กล่าวว่าการศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมทั้งในเขตเมืองและชนบทมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ ที่สำคัญเกิดขึ้นในสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) การเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย (Modernization) การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) และการเปลี่ยนไปสู่ระเบียบบริหารแบบราชการ (Bureaucratization) ซึ่งกระบวนการทั้ง 4 ที่เกิดขึ้น มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากระบบการผลิตหลักของชุมชนเพื่อการยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากสภาพสังคมประเพณีดั้งเดิมไปสู่ลักษณะสังคมสมัยใหม่ที่เน้นความเจริญและความทัดเทียมกันของสมาชิกในสังคม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ระเบียบแบบแผน ระบบความคิด และพฤติกรรมของคนในสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะพิจารณาที่โครงสร้างและหน้าที่ที่เกิดขึ้นในระบบสังคม ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์หรือกลุ่มคนในสังคมมนุษย์ และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ที่ได้เปลี่ยนแปลงไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจะพิจารณาที่วิถีการดำเนินชีวิต ระเบียบแบบแผน และระบบความคิดของคนในสังคมที่ได้เปลี่ยนไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องอาศัยวัฒนธรรมมาเป็นตัวการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมต้องอาศัยตัวบุคคลในสังคมเป็นผู้กระทำ และเป็นตัวการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง (Kroeber & Parsons, 1958) โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ด้านโครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม ด้านทัศนคติค่านิยม รวมทั้งด้านพื้นฐานทางวัฒนธรรม

ทฤษฎีและแนวคิดที่อธิบายความเป็นไปได้ของการเกิดปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางสังคม มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละทฤษฎีและแนวคิดมีมุมมองหรือทัศนะที่

แตกต่างกัน ในที่นี้พิจารณาทฤษฎีหลัก 4 ทฤษฎี มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของอาชีพการทำน้ำตาลโตนดในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ในระดับมหภาคมี 3 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary theory) ซึ่งมีสมมติฐานว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นไปอย่างช้า ๆ ค่อยเป็นค่อยไป โดยมีการสะสมเพิ่มพูนสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้นและมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization theory) มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ค่อยเป็นค่อยไปและสะสมขึ้นเรื่อย ๆ เข้าสู่การพัฒนาแบบแผนของการพัฒนาจะเหมือนกับแบบแผนที่เกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว วิถีทางที่จะบรรลุผลการพัฒนา คือ การที่ทำให้ประเทศกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทฤษฎีโครงสร้างและการหน้าที่ (Structural-Functional theory) มองสังคมส่วนรวมว่าเป็นระบบอันหนึ่งซึ่งประกอบด้วยส่วนหรือระบบย่อยที่ชัดเจนและมีความสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงอาจจะเกิดขึ้นหรือเริ่มต้นได้ในทุกส่วนและส่งผลสะท้อนไปยังส่วนอื่น ๆ

ดังนั้นการที่สังคมจะดำรงอยู่ได้จึงต้องมีโครงสร้างเพื่อทำหน้าที่สำคัญต่าง ๆ ในระดับจุลภาค ทฤษฎีที่นำมาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ได้แก่ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory) กล่าวคือ แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมของมนุษย์ขึ้นอยู่กับต้นทุนกับรางวัล (Costs and rewards) การกระทำของมนุษย์มีต้นทุนหรือการลงทุนบางอย่าง การแสดงพฤติกรรมบางอย่างจึงต้องมีรางวัลตอบแทน (Kammerlyer et al. as cited in Blau, 1964) โดยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1) สภาพการประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโตนดในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

อำเภอบ้านลาดประกอบด้วย 18 ตำบล 115 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้นในปี พ.ศ. 2554 จำนวน 50,497 คน พบว่า ในปัจจุบันมีการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการทำน้ำตาลโตนดทุกตำบล ยกเว้นตำบลบ้านลาดและท่าเสาโดยมีการประกอบอาชีพดังกล่าว 63 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 54.78 ผู้ประกอบอาชีวดังกล่าวมีจำนวนรวมทั้งสิ้น

291 คน อยู่ในตำบลหนองกะปุมมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ตำบลบ้านหาด บ้านทาน และไร้สะท้อน ผู้ประกอบอาชีพเหล่านี้เกือบทั้งหมดร้อยละ 95.9 เป็นเพศชาย ส่วนใหญ่ร้อยละ 55 มีอายุอยู่ในช่วง 50-69 ปี ผู้ที่ประกอบอาชีพทั้งขึ้นตาลและเกี่ยวตาลมีจำนวนมากที่สุดคือร้อยละ 70.1 ร้อยละ 62.9 ประกอบอาชีพกับต้นตาลที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง ในขณะที่ร้อยละ 31.3 ประกอบอาชีพกับต้นตาลโตนดที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเองและผู้อื่น และมีเพียงร้อยละ 5.8 ที่ประกอบอาชีพกับต้นตาลที่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น โดยสืบทอดอาชีพมาจากบรรพบุรุษ การประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโตนดในอำเภอบ้านลาดเป็นไปตามการจำแนกโครงสร้างอาชีพในสังคมก่อนอุตสาหกรรม (Pre-Industrial Society) ซึ่งทั้งสังคมประกอบด้วยส่วนที่เป็นชนบท ประชากรมีอาชีพเกษตรกรรม ส่วนที่เป็นเขตเมืองจะประกอบอาชีพด้านการให้บริการ เช่น ผู้นำสังคม พ่อค้าและช่างฝีมือ เป็นต้น (ปฐม ทรัพย์เจริญ, 2552, หน้า 18)

2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพ

ทำน้ำตาลโดนคในอำเภอบ้านลาด พบว่า การทำน้ำตาลโดนคเป็นอาชีพที่คนในท้องถิ่น ทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอดมาตั้งแต่สมัย บรรพบุรุษจนกระทั่งถึงปัจจุบัน จนเกิดเป็น วัฒนธรรมตาลโดนค ถ่ายทอดกันเรื่อยมา วิถี ชีวิตของผู้คนจึงผูกพันกับตาลโดนคมา โดยตลอด สภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลง จากสังคมดั้งเดิมตามวิถีของชนบทคือ มีความ เรียบง่าย เน้นการพึ่งพาและการแบ่งปันภายใต้ ความพอเพียงแบบเศรษฐกิจเลี้ยงตัวเองสู่ สังคมสมัยใหม่ตามกระแสทุนนิยม ซึ่งพบว่า ความเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เหมือนกับที่เฮราคลิตีส กล่าวไว้ว่า “One can not jump in to the river twice” นั่นคือไม่มีใคร สามารถกระโดดลงไปในแม่น้ำได้สองครั้ง ซึ่งนักปราชญ์ไม่ว่าในโลกตะวันออกหรือโลก ตะวันตกก็ยึดถือว่าการเปลี่ยนแปลงเป็น สภาพการณ์ที่เป็นปกติธรรมดา (คณาจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, 2555) ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผล กระทบต่อการประกอบอาชีพทำน้ำตาลโดนค ในอำเภอบ้านลาด สามารถมองได้ว่า การเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดปัญหาในการ ประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโดนคมาโดย

ตลอด แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งผล ต่อการประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโดนค แบบดั้งเดิมในอำเภอบ้านลาดสามารถ พิจารณาได้ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ รวมเป็น 4 มิติ ได้แก่

มิติแรก คือการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพ นิเวศ จากความนิยมทำนาที่เพิ่มมากขึ้นส่งผล ต่อการลดลงของผู้ประกอบอาชีพการทำ น้ำตาลโดนคและการลดลงของจำนวน ต้นตาลจากการลดขนาดคันนาที่ต้นตาลขึ้นอยู่ ให้เล็กเช่นเดียวกับการเปลี่ยนแปลงของ ฤดูกาลและสภาพอากาศปัจจุบันที่อุณหภูมิ สูงขึ้นมากรวมทั้งฝนฟ้าไม่ตกตามฤดูกาล จึงส่งผลต่อปริมาณและคุณภาพของน้ำตาล อีกสาเหตุที่สำคัญคือการรุกรานของเมือง ที่ส่งผลให้เกษตรกรขายที่ดินกันมากขึ้น จึงส่งผลต่ออาชีพการทำน้ำตาลโดนค แบบดั้งเดิมคือ การขึ้นตาลที่ขึ้นอยู่ตามหัวไร่ ปลายนาที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเป็นอาชีพ การทำน้ำตาลโดนคจากต้นตาลที่ปลูกเป็นสวน

มิติที่สอง เป็นมิติด้านสังคมวัฒนธรรม ที่เกิดจากการที่ครอบครัวไม่ได้ยึดเหนี่ยว ทางสังคมให้เยาวชนรุ่นใหม่เกิดความภาคภูมิใจ

ในวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สืบเนื่องจากการพัฒนาในยุคทันสมัยได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว การพัฒนาเศรษฐกิจจึงได้ทำลายระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เริ่มจากการแยกเป็นครอบครัวเดี่ยว พ่อแม่ใช้เวลาส่วนใหญ่เพื่อการทำงานหารายได้ ถูกถูกแยกออกโดยระบบโรงเรียนเพื่อหาความรู้ ยิ่งทำให้สัมพันธ์ภายในครอบครัวห่างเหินขึ้น (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2549, หน้า 47) นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมการประกอบอาชีพอันเนื่องมาจากความทันสมัยหลาย ๆ คนพยายามปรับตัวออกจากสังคมโลกที่สามหรือสังคมเกษตรกรรมเพื่อเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมโลกที่หนึ่ง (ดำรงคดี, 2536) อีกสาเหตุหนึ่งได้แก่ ค่านิยมการบริโภคของคนรุ่นใหม่ที่นิยมรับประทานขนมหวานสำเร็จรูปจากโรงงานมากกว่าขนมพื้นบ้าน รวมทั้งวัฒนธรรมการทำงานแบบช่วยกันทำหลาย ๆ บ้าน ที่เรียกว่าการเข้ายามที่หายไปเพราะการเปลี่ยนแปลงลักษณะครอบครัว

มิติที่สาม การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ จากลักษณะอาชีพที่หลากหลาย

มากขึ้น รายได้เป็นตัวเงินที่ได้จากการทำงานในระบบ รวมทั้งค่าครองชีพที่สูงขึ้น ล้วนส่งผลกระทบต่อ ดังนั้นความนิยมในการประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโดนดลดลงทิศทางเดียวกับการเปลี่ยนแปลงความต้องการของลูกค้าที่เน้นราคาถูกกว่าสิ่งอื่น จึงหันไปหาสิ่งทดแทน เช่น น้ำตาลหลอม ปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น การขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อการค้าในรูปแบบธุรกิจการเกษตรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการผลิตที่ไม่ทันต่อการสนองความต้องการของลูกค้า ล้วนส่งผลต่อการลดลงของผู้ประกอบอาชีพทำน้ำตาลโดนด

มิติที่สี่ การเปลี่ยนแปลงการศึกษาพบว่า การขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้น ผู้ปกครองนิยมส่งลูกหลานให้เรียนหนังสือสูงขึ้นเพื่อจะได้เป็นเจ้าของคนขายคน รวมทั้งเป็นการเพิ่มโอกาสในการทำงานและทางเลือกในการอาชีพที่หลากหลายซึ่งเกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม

กล่าวโดยรวม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพการทำน้ำตาลโดนดในอำเภอบ้านลาดเป็นปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลง

ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เปรียบเทียบความแตกต่างจากระยะเวลา กับ ระยะเวลาหนึ่งโดยมีความหมายที่ต่างกัน กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะ พิจารณาที่โครงสร้างและหน้าที่ที่เกิดขึ้นใน ระบบสังคม ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ระหว่างมนุษย์ หรือกลุ่มคนในสังคมมนุษย์ และสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ที่ได้เปลี่ยนแปลง ไป เห็นได้ชัดเจนคือ การเปลี่ยนแปลงจาก ระบบเศรษฐกิจเพื่อการบริโภคสู่ระบบ เศรษฐกิจเพื่อการค้า ส่วนการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมจะพิจารณาที่วิถีการดำเนินชีวิต ระเบียบแบบแผน และระบบความคิดของคน ในสังคมที่ได้เปลี่ยนไปจากเดิม ดังจะเห็นได้ จากการขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวที่ ไม่เน้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ในการประกอบอาชีพในท้องถิ่น แต่หันไป ตามกระแสของความทันสมัยโดยการส่งเสริม ลูกหลานให้เข้าสู่การศึกษาภาคบังคับใน โรงเรียนเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม เบื้องต้นของการเข้าสู่อาชีพในสังคม อุตสาหกรรมหรืออุตสาหกรรมบริการที่เน้น ความชำนาญเฉพาะด้าน

3) การปรับตัว ความต้องการด้าน เทคโนโลยี เศรษฐกิจ รวมทั้งการสนับสนุน ทางสังคมของผู้ประกอบอาชีพการทำน้ำตาล โตนด พบว่า ปัญหาในการประกอบอาชีพการ ทำน้ำตาลโตนดซึ่งประกอบด้วย การเติบโต ของต้นตาลโตนดที่ต้องอาศัยระยะเวลากว่า 15 ปี จึงจะให้ผลผลิต การทำวิจัยเพื่อพัฒนา สายพันธุ์ของตาลโตนดยังเป็นเพียงแนวคิด เช่น การค้นหาเครื่องหมาย ดีเอ็นเอ ที่มี ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับยีนที่ควบคุมการสร้าง เพศในตาลโตนด (พรรณิภา โสดีพันธุ์, 2547) ในขณะที่การทำวิจัยเพื่อหาแนวทางให้ต้น ตาลโตนดให้ผลเร็วขึ้นและต้นเตี้ยลงยังไม่ สัมฤทธิ์ผล การขาดแคลนคนทำตาลที่มี ความรู้และการถ่ายทอด ความปลอดภัยในการ ประกอบอาชีพ ลักษณะงานหนักที่ต้องอาศัย ความอดทนสูง การเป็นอาชีพมีต้นทุนสูงแต่ ผลตอบแทนต่ำ ค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป ของผู้บริโภค รวมทั้งข้อจำกัดด้านระยะเวลา ในการประกอบอาชีพที่ไม่สามารถทำน้ำตาล ต่อเนื่องได้ตลอดทั้งปี เกษตรกรจึงมี การปรับตัวต่ออาชีพและมีความต้องการ การสนับสนุน พิจารณาได้ 6 ประการ

ประการแรกโดยการลดการทำน้ำตาลแต่เพิ่มการทำนา ประการที่สองความพยายามใช้เทคโนโลยีในการประกอบอาชีพซึ่งยังอยู่ในขั้นตอนของแนวคิดเพราะการลงทุนสูง ประการที่สามการปรับวิธีการผลิตโดยแยกออกเป็นการผลิตน้ำตาลโตนดแท้ที่ราคาสูงกับน้ำตาลหลอมที่ราคาถูกโดยเป็นไปตามความต้องการของตลาด ประการที่สี่การปรับรูปแบบการจัดจำหน่ายจากการผลิตเพื่อบริโภคที่ต่างคนต่างขายเป็นการผลิตเพื่อธุรกิจโดยเน้นการรวมกลุ่ม ประการที่ห้าการสนับสนุนจากภาครัฐ แม้จะมีการดำเนินการแต่ก็ยังขาดการหาความจำเป็นจึงมักไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ยังขาดการติดตามผลโดยเฉพาะโครงการที่ดำเนินการมาก่อนหน้าแล้ว รวมทั้งไม่มีการวางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากต้นตาลที่ขึ้นในพื้นที่สาธารณะที่จะผลิดอกออกผลในระยะเวลาประมาณ 10 ปีข้างหน้า ประการสุดท้าย ได้แก่ การก้าวสู่ธุรกิจการเกษตร ซึ่งอาชีพการทำน้ำตาลโตนดมีพัฒนาการอยู่ในขั้นของความพยายามใช้การเกษตรแผนใหม่โดยเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิตต่าง ๆ แต่ที่

ไม่อาจหลีกเลี่ยงการก้าวสู่ธุรกิจการเกษตรแบบบริษัทข้ามชาติในอนาคต

การประกอบอาชีพทำน้ำตาลโตนดในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เป็นรูปแบบหนึ่งของการทำธุรกิจการเกษตร ซึ่งพัฒนาการของการทำธุรกิจการเกษตรโดยทั่วไปสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎี 3 ทฤษฎีด้วยกัน คือ ทฤษฎีเอาเปรียบเหยียบย่ำทรัพยากร (Resources Exploitation Theory) นั่นคือการทำการเกษตรกรรมในยุคแรกผลผลิตจะมากขึ้นถ้ามีการขยายพื้นที่ทำกินให้มากขึ้น เกษตรกรจึงหักล้างถางพงเพื่อขยายพื้นที่ทำกิน ในลำดับต่อมาคือทฤษฎีการเกษตรแผนใหม่ (Modern Agriculture Theory) นั่นคือ ผลผลิตทางการเกษตรจะมากขึ้นต้องอาศัยเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาช่วย ดังนั้นเมื่อขยายพื้นที่ไม่ได้ เกษตรกรจึงหันมาพึ่งพาสารเคมีและเทคโนโลยีแทน ทำให้เกิดการพึ่งพาประเทศที่พัฒนาแล้วจากประเทศกำลังพัฒนา ในลำดับต่อมาพัฒนาการของธุรกิจการเกษตรสามารถอธิบายได้โดยทฤษฎีบริษัทข้ามชาติ (Multinational Agribusiness Theory) นั่นคือ ธุรกิจการเกษตรเมื่อผ่านพ้น

ช่วงของการใช้เทคโนโลยีมาแล้วจะก้าวสู่ช่วงของธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ ในลักษณะของบรรษัทข้ามชาติโดยมีหลายชาติร่วมลงทุนกันดังตัวอย่างที่เห็นไม่ว่าจะเป็นธุรกิจการเกษตรเกี่ยวกับน้ำตาล ถั่วลิสง กาแฟ หรือนมวัว (พิชญ์ สมพอง, 2555)

4) แนวโน้มการคงอยู่ของอาชีพการทำน้ำตาลโตนดในอำเภอบ้านลาด พิจารณาได้ใน 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การทำน้ำตาลโตนดแบบดั้งเดิมโดยใช้ผลผลิตน้ำตาลที่ได้จากต้นตาลโตนดที่ขึ้นตามหัวไร่ปลายนายังคงอยู่ต่อไปอีกไม่เกิน 30 ปี แต่ในปริมาณที่ลดลงเนื่องจากกลุ่มคนทำตาลซึ่งปัจจุบันมีอายุ 50 ปีขึ้นไปเป็นส่วนใหญ่จะมีอายุมากขึ้นและคงล้มหายตายจากไปตามกาลเวลา จึงทำให้ภูมิปัญญาในการผลิตมีปัญหาในการขาดผู้สืบทอดอย่างจริงจัง

ขั้นตอนที่ 2 การทำน้ำตาลโตนดแบบดั้งเดิมยังคงอยู่โดยมีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีและการใช้ภูมิปัญญาบางส่วน จะมีการผลิตน้ำตาลหลอมแทนที่ในตลาดทั่วไปมากขึ้น น้ำตาลโตนดแท้จะราคาสูงและขายโดยตรง ผูกขาดเฉพาะผู้ซื้อประจำเท่านั้น

ขั้นตอนที่ 3 การทำน้ำตาลโตนดแบบดั้งเดิมที่ใช้ผลผลิตจากน้ำตาลตามหัวไร่ปลายนาคงสูญหายไป กลายเป็นการทำน้ำตาลโตนดจากสวนที่ปลูกตาลเป็นพืชเชิงเดี่ยวและมีแนวโน้มจะพัฒนาสู่ธุรกิจการเกษตรแบบบรรษัทข้ามชาติในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำน้ำตาลโตนดในอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

จากข้อค้นพบในการศึกษาและการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีสามารถนำผลการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ โดยมีข้อเสนอแนะซึ่งมีการแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านนโยบาย ด้านวิชาการ และด้านท้องถิ่น ดังนี้

ด้านนโยบาย

1) อำเภอบ้านลาดควรต้องติดตามผลโครงการปลูกตาลล้านต้น รวมทั้งร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชน ในการดูแลรักษา และวางกฎเกณฑ์ในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในอนาคตให้เป็นที่ยอมรับของสังคม

2) สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ฝั่งตะวันตกของอำเภอบ้านลาดปลูกต้นตาลในพื้นที่ของตนเองมากขึ้นโดยประสานงานกับปราชญ์ท้องถิ่น

3) ปลูกฝังจิตสำนึกในการรักท้องถิ่นให้แก่เยาวชนและบุคคลในทุกกระดับ เพื่อให้ชาวเพชรบุรีเห็นคุณค่าของน้ำตาลโตนดและสามารถแยกแยะได้ระหว่างน้ำตาลโตนดแท้กับน้ำตาลหลอม

4) การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับตาลโตนดของภาครัฐควรมีการสำรวจความต้องการของประชาชนเพื่อให้การจัดกิจกรรมนั้นตอบสนองความต้องการและเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่

5) สนับสนุนการขยายตัวของธุรกิจการส่งออก เช่น ธุรกิจการทำน้ำตาลโตนดผงทำให้เป็นธุรกิจของคนไทยโดยเฉพาะคนในจังหวัดเพชรบุรี โดยเน้นการสร้างตราสินค้าที่เป็นของตนเองแทนการส่งออกเป็นสินค้าขั้นมูลฐานที่คิดคราญี่ห้อของชาติอื่น

6) นอกจากจังหวัดเพชรบุรีจะมีขนมหม้อแกงที่มีส่วนผสมของน้ำตาลโตนด เป็นขนมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดแล้ว จังหวัดเพชรบุรีควรพัฒนาขนมชนิดอื่นที่มีส่วนผสม

ของน้ำตาลโตนดขึ้นมาอีกเป็นในรูปแบบของขนมสมัยใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป และสนับสนุนให้เข้ากับการท่องเที่ยว

ด้านวิชาการ

1) การจัดหลักสูตรของสถานศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา ควรเน้นการปลูกฝังค่านิยมให้รักท้องถิ่นและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของคนเพชรบุรี

2) ควรพัฒนาหลักสูตรในระดับอุดมศึกษาให้เอื้อต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่จะสนับสนุนอาชีพการทำน้ำตาลโตนด รวมทั้งการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์ที่มีองค์ประกอบที่ได้จากตาลโตนดเป็นพื้นฐาน มีการจดสิทธิบัตรและส่งเสริมให้ใช้ได้จริง

3) ให้การศึกษาเพื่อกระตุ้นการสร้างค่านิยมในการอนุรักษ์ต้นตาลโตนด โดยใช้ให้เห็นความสำคัญของอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่สร้างรายได้และให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าตามระบบทุนนิยม เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรสนใจการทำน้ำตาลโตนด แม้ว่าแนวโน้มในอนาคตจำนวนต้นตาลโตนดอาจจะน้อยลง แต่ความต้องการน้ำตาลที่มีคุณภาพมีสูง ปัจจุบันจะเป็นแรงกระตุ้นให้คนหันกลับมาปลูกตาลโตนดเพราะ

ประโยชน์ที่มีมากมายแม้ว่ามีข้อจำกัดที่ต้องใช้
ระยะเวลานานกว่าจะได้ผลผลิต แต่ในระหว่างรอ
เกษตรกรสามารถปลูกพืชระยะสั้นควบคู่กันไป

4) จังหวัดเพชรบุรีควรแสวงหาแหล่ง
ทุนวิจัยเพื่อสนับสนุนการทำวิจัยระยะยาว
เพื่อค้นหาเครื่องหมายดีเอ็นเอ ที่มีความสัมพันธ์
ใกล้ชิดกับยีนที่ควบคุมการสร้างเพสใน
ตาลโตนด เพื่อให้ต้นตาลโตนดเตี้ยลงและให้ผล
เร็วขึ้น

5) นอกจากการวิจัยเพื่อพัฒนาเทคนิค
การปลูกตาลให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ควร
ดำเนินการวิจัยคุณค่าทางอาหารของน้ำตาล
โตนด หาข้อดีที่เด่นชัดนำมาเป็นจุดขายใน
การสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ต่อไป

6) ส่งเสริมการศึกษาวิจัยเพื่อออกแบบ
ผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดให้มีความทันสมัย
สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้ง
ผลิตภัณฑ์เพื่อการบริโภคและอุปโภค

ด้านท้องถิ่น

1) องค์การบริหารส่วนตำบลควร
มีบทบาทสำคัญในการรวมกลุ่มผู้ผลิตน้ำตาลโตนด
ในรูปแบบของเครือข่ายการผลิตเพื่อมีบทบาท
ในการกำหนดราคา รูปแบบผลิตภัณฑ์ รวมทั้ง
การสร้างตราสินค้าให้เป็นที่ยอมรับ และสื่อถึง

มาตรฐานสินค้าต่อไป

2) ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มของ
ผู้ประกอบการอาชีพทำน้ำตาลโตนดในรูปแบบ
ของสหกรณ์ที่ทุกคนซึ่งเป็นสมาชิกมี
ผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีผู้นำ
ชุมชนเป็นผู้นำและที่ปรึกษา

3) ควรสนับสนุนงบประมาณให้
เกษตรกรตำบลเพะกล้ำตาลให้มากขึ้นและจัด
อบรมสร้างแรงจูงใจให้มีการปลูกตาลให้มากขึ้น
และกระทำอย่างต่อเนื่อง การปลูกในพื้นที่
สาธารณะโดยเฉพาะริมทางหลวงควรมีระยะห่าง
พอควรจะได้ไม่เป็นอุปสรรคต่อการขยาย
ถนนในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา
พันธุ์กรรมตาลโตนด

2) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการขยาย
ธุรกิจตาลโตนด

3) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา
เทคโนโลยีการผลิตให้มีความทันสมัย

4) ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับการ
เปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2544). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเพชรบุรี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. (2555). *สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดำรงศักดิ์. (2536). *สังคมวิทยาอาชีพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทรงศรี สุนทรทรัพย์. (2533). *รายงานการวิจัยเรื่อง โอกาสในการจัดส่งผลไม้สดไทยไปต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, ศูนย์วิจัยธุรกิจ.
- ปฐม ทรัพย์เจริญ. (2552). *ปัญหาสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พรณิภา โสติพันธุ์ และคณะ. (2547). *วัฒนธรรมตาลโตนด: กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งพับลิชชิ่ง.
- พิชญ์ สมพอง. (2555). *เอกสารประกอบการเรียนกระบวนการวิชา SO336 ธุรกิจการเกษตรกับการพัฒนาชนบท*. (เอกสารอัดสำเนา).
- อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). *กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทย และการเปลี่ยนแปลง: จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- Blau, P. M. (1964). *Exchange and power in social life*. New York: Wiley.
- Kroeber, A. L., & Parsons, T. (1958). The concepts of culture and of social systems. *American Sociological Review*, 23.
- Soja, E. W., & Tobin, R. J. (1997). The geography of modernization: Paths, patterns and processes of spatial change in developing countries. In J. Abu-Lughod & Hay Richard, Jr. (Eds.), *Third World Urbanization*. Chicago: Maaroufa Press.